

Sprawozdanie z działalności Archiwum Państwowego w Poznaniu za 2014 r.

Archiwum Państwowe w Poznaniu realizowało w 2014 r., wzorem lat ubiegłych, zadania określone w art. 28. ustawy z 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach (Dz.U. 2011, nr 123, poz. 698), obejmujące: kształtowanie państwowego zasobu archiwalnego, ewidencję, przechowywanie, opracowanie, zabezpieczenie i udostępnianie materiałów archiwalnych; kontrolę postępowania z materiałami archiwalnymi wchodzącymi do państwowego zasobu archiwalnego w archiwach zakładowych, w składnicach akt oraz jednostkach organizacyjnych z powierzonym zasobem archiwalnym; wydawanie uwierzytelnionych odpisów, wypisów, wyciągów i reprodukcji przechowywanych materiałów, a także zaświadczeń na podstawie tych materiałów; prowadzenie prac naukowych oraz wydawniczych w dziedzinie archiwistyki i dziedzin pokrewnych; popularyzację wiedzy o materiałach archiwalnych oraz prowadzenie działalności informacyjnej.

W 2014 r. Archiwum intensyfikowało działania w celu jeszcze szerszego otwarcia na potrzeby użytkowników, usprawnienia dostępu do archiwaliów w ramach zaspokajania informacyjnych potrzeb społeczeństwa. Było to ściśle związane z budowaniem wizerunku archiwum jako nowoczesnej i przyjaznej instytucji, aktywnie uczestniczącej w procesie edukacji społeczeństwa otwartego. Przetawione poniżej informacje sprawozdawcze odnoszą się do najistotniejszych zagadnień z działalności poznańskiej placówki w 2014 r. Pełna wersja sprawozdania dostępna jest na stronie internetowej: <http://bip.ap.gov.pl/> BIP Archiwum Państwowe w Poznaniu i w sekretariacie APP.

1. Zasób archiwalny

Zmiany w rozmiarze zasobu archiwalnego ogółem

Na koniec 2014 r. Archiwum w swoim zasobie przechowywało ogółem 1 159 586 j.a. – 14 158,64 mb w 7250 zespołach.

W okresie sprawozdawczym nastąpiło zmniejszenie rozmiaru zasobu ogółem o 201 mb i 27 365 j.a. Jest to przede wszystkim efekt zmniejszenia ilości akt w centrali w Poznaniu o ponad 43 tys. j.a. oraz ponad 450 mb. Powyższe wartości, które w rezultacie przekładają się na dane wykazane w sprawozdaniu statystycznym, są obecnie zgodne z danymi w bazie ZoSIA. Przyczyny różnic występujących w ostatnich latach w sprawozdaniu statystycznym z danymi wprowadzanymi do środków ewidencyjnych, generowanych najpierw za pomocą bazy SEZAM, obecnie ZoSIA, to przede wszystkim nie do końca rozliczone i uwzględnione w ewidencji wyniki skontrum z lat 1995-1997 oraz zmienna metodyka liczenia dokumentacji pozaaktowej, np. w przypadku kartografii podawanie raz jednostek archiwalnych, innym razem inwentarzo- wych. Rozbieżności ewidencyjno-statystyczne wynikały także z niekompa-

tybilności przepisów obowiązujących w archiwach, zalecających podawanie rozmiaru tej samej dokumentacji w rozmaity sposób. Zmniejszona liczba dokumentów pergaminowych i papierowych jest poza tym skutkiem poprzedniego sposobu liczenia, m.in. podawano jako odrębne jednostki dokumenty wszyte/ wklejone w akta. Za odrębne jednostki uchodziły także teksty dokumentów (uwierzytelnionych), znajdujące się na jednej karcie pergaminu/ papieru. Należy tu zaznaczyć, że oddzielne traktowanie, a co za tym idzie oddzielną inwentaryzację takich przypadków zalecają obowiązujące przepisy metodyczne.

W 2014 r. przybyło z zewnątrz 255,76 mb akt, co stanowiło 16 369 j.a. Liczba ta niewiele przekroczyła wartości z roku 2013, kiedy z zewnątrz przybyło 240,45 mb akt, co stanowiło 23 519 j.a. Do największych bądź najważniejszych zespołów nowych oraz dopływów przejętych w 2014 r. należą m.in.:

1. Okręgowy Zarząd Lasów Państwowych z lat 1956-1990, 1384 j.a. (w tym kartografia), 34,51 mb;
2. Wielkopolskie Centrum Zdrowia Publicznego w Poznaniu z lat 2001-2014, 561 j.a., 12,10 mb;
3. Sąd Apelacyjny w Poznaniu z lat 1920-1939, 694 j.a., 7,10 mb;
4. Sąd Powiatowy w Chodzieży z lat 1951-1975, 1967 j.a., 5,51 mb;
5. Landratsamt Wreschen (karty ewidencyjne mieszkańców powiatu wrzesińskiego) z lat 1939-1945, 1937 j.a., 2,25 mb;
6. Sąd Obwodowy w Wągrowcu 1903-1939, 407 j.a., 1,20 mb;
7. Archiwum Czekalskich (m.in. Józef Czekalski, zm. 1976, geograf i geolog) z lat 1871-2014, 56 j.a., 0,33 mb.

Zasób opracowany ogółem

Opracowana część zasobu archiwalnego wynosi na koniec okresu sprawozdawczego 71,2 proc. w metrach bieżących oraz 65,8 proc., licząc w jednostkach inwentarzowych. Na uwagę zasługuje całkowite opracowanie najstarszej części zasobu (dokumenty). Stan opracowania w metrach bieżących i jednostkach archiwalnych wynosi odpowiednio: dla centrali w Poznaniu 81 i 77,5 proc., dla Gniezna - 48,7 i 46,2 proc., Konina - 44,6 i 49,3 proc. oraz Piły - 54,7 i 42,4 proc. W okresie sprawozdawczym wielkość opracowanych całkowicie materiałów w stosunku do roku ubiegłego wzrosła pod względem ilości metrów bieżących oraz pod względem jednostek archiwalnych. Na stan taki zdecydowanie największy wpływ, oprócz opracowywania i inwentaryzacji dokumentacji, mają także zmiany, które przeprowadzono w ewidencji archiwum. Wzrost stanu opracowania zasobu miał miejsce przede wszystkim w Poznaniu, utrzymując się bądź zmniejszając w oddziałach terenowych.

Opracowanie zasobu archiwalnego w roku sprawozdawczym

W 2014 r. opracowanie całkowite zasobu archiwalnego znacząco spadło (o 22,70 mb mniej niż w 2013 r.), zinwentaryzowano natomiast wię-

cej (o 16,01 mb) dokumentacji niż w poprzednim roku sprawozdawczym. Zdecydowana większość tych prac miała miejsce w Poznaniu, gdzie opracowano całkowicie i zinwentaryzowano 2712 j.a., tj. 27,03 mb akt, z czego 1923 j.a. i 23,33 mb to efekty opracowania całkowitego.

W oddziałach zamiejscowych opracowano całkowicie oraz zinwentaryzowano następujące ilości archiwaliów:

- Gniezno - opracowane całkowicie 0 j.a. = 0,00 mb, zinwentaryzowano 20 j.a. = 0,00 mb;
- Konin - opracowane całkowicie 236 j.a. = 10,57 mb, zinwentaryzowano 946 j.a. = 6,35 mb;
- Piła - opracowane całkowicie 529 j.a. = 7,15 mb.

Wśród akt opracowywanych i inwentaryzowanych ze względu na potrzeby użytkowników znajdowały się akta metrykalne gmin wyznaniowych oraz akta urzędów stanu cywilnego. W Poznaniu prowadzono nadal skontrum wyznaczonej części zasobu. W roku 2014 przeprowadzono je w 26 zespołach, zawierających 24 825 j.a., co stanowiło 191,23 mb akt. Prace z tym związane są wyjątkowo żmudne, oprócz sprawdzania ilości jednostek i dokonywania stosownych pomiarów wszystkie jednostki ze sprawdzanych zespołów są stemplowane pieczęcią własnościową, nie tylko w trzech wyznaczonych miejscach. Wiele szczegółowych zabiegów wiąże się z nadawaniem znaków własnościowych aktom luźnym. Dodatkowo uzupełniane są opisy na aktach (np. stemple z nazwą zespołów na poszczególnych jednostkach).

Komisja Metodyczna Archiwum Państwowego w Poznaniu sprawuje swoje funkcje także dla archiwów państwowych w Lesznie i Kaliszu. W 2014 r. odbyły się trzy posiedzenia Komisji, podczas których przedstawiono siedemnaście inwentarzy zespołów archiwalnych. Wszystkie inwentarze zostały przyjęte. Według podziału na poszczególne placówki archiwalne zatwierdzono następujące ilości inwentarzy: Archiwum Państwowe w Poznaniu - 13 inwentarzy (Poznań - 7, Konin - 4, Piła - 2), Archiwum Państwowe w Lesznie - 3 inwentarze, Archiwum Państwowe w Kaliszu - 1 inwentarz. Komisja Metodyczna zatwierdzała także: inwentaryzację dopływów do zespołów (głównie były to zespoły akt stanu cywilnego), akta, które dotychczas nie posiadały żadnej ewidencji (w Poznaniu praca ta zaplanowana jest na kilka lat - wynik zaleceń pokontrolnych NDAP), przesunięcia międzyzespołowe, korektę ewidencji. Podczas posiedzeń Komisji wyznaczono recenzentów inwentarzy zespołów archiwalnych przewidzianych do opracowania w 2014 r. oraz kwalifikowano nowo przyjęte zespoły archiwalne do grup uproszczonego opracowania.

2. Techniczne zabezpieczenie zasobu

Działalność Archiwum w zakresie konserwacji właściwej i profilaktyki konserwatorskiej

W 2014 r. w Pracowni Konserwacji Materiałów Archiwalnych poddano konserwacji archiwalia z wielu zespołów aktowych: Akta miasta Poznania – Kartoteka ewidencji ludności miasta Poznania – 7 j.a. (7 pudeł po ok. 600 kart); Akta miasta Poznania – 1 j.a. (poszyt); Jan Kanty Działyński (1829-1880) – spuścizna – 1 j.a.; Akta miasta Poznania – 1 j.a.; Starostwo Powiatowe w Środzie – 1 j.a.; Starostwo Powiatowe w Poznaniu – 1 j.a.; Prezydium Policji w Poznaniu – 1 j.a., Landratura Poznań-Wschód – 1 j.a.; Księgozbiór Braci Czeskich z biblioteki APP) – 1 j.a.; USC Strzałkowo – 1 j.a.; Księga meldunkowa Damasławek – 1 j.a.; Towarzystwo Ubezpieczeń Ogniwych w Poznaniu – 2 j.a.; Akta stanu cywilnego parafii rzymskokatolickiej w Sobótce – 1 j.a.; Akta stanu cywilnego parafii rzymskokatolickiej w Grodzisku Wlkp. – 1 j.a.; Akta stanu cywilnego parafii rzymskokatolickiej w Tulcach – 1 j.a.; Księga przybytków i ubytków AP w Poznaniu – 1 j.a.; Wojewódzki Urząd Kontroli Prasy, Publikacji i Widowisk w Poznaniu – 46 j.a.; Akta miasta Poznania (Kartoteka mieszkańców) – 7 j.a., Starostwo Grodzkie w Poznaniu – 2 j.a.; Kolegium ds. Wykroczeń w Poznaniu – 2 j.a.; Więzienie Sądowe w Gnieźnie – 1 j.a.; Rodzina Cieszkowskich – spuścizna (hr., właściciele dóbr m.in. Wierzenica i Sucha. August, 1814-1894, filozof, ekonomista, polityk) – 14 j.a.; Dyrekcja Okręgowa Kolei Państwowych w Poznaniu, plany kolejki MPBLK, plan Kolejki Wąskotorowej – 2 szt.; Afisze i plakaty – Filharmonia Poznańska, Zbiór afiszy i plakatów, Prezydium Policji w Poznaniu – 19 szt. Poddano także renowacji 2 pieczęcie woskowe z zespołu Klasztor cystersów w Bledzewie.

Zły stan fizyczny akt powodował konieczność: rozebrania większości jednostek na pojedyncze składki – łącznie 71 j.a., wykonania zabiegu dezynfekcji (w przypadku śladów grzybów pleśniowych) – łącznie 191 kart, oczyszczenia mechanicznego – łącznie 8 247 kart, kąpieli kart w roztworze mydlanym – łącznie 9 442 karty, odkwaszenia kart – łącznie 9 168 kart (głównie z zespołu Wojewódzki Urząd Kontroli Prasy Publikacji i Widowisk w Poznaniu, akta stanu cywilnego parafii rzymskokatolickich z terenu Wielkopolski oraz Akta miasta Poznania – Kartoteka ewidencji ludności miasta Poznania), sklejenia przedartych kart przy użyciu Filmoplastu R lub metylcelulozy oraz bibułki japońskiej – łącznie 3 725 kart, uzupełniania ubytków papieru – 423 kart, prostowania – łącznie 14 707 kart, zszywania składek i oprawy w okładki z tektury o gramaturze 2500 g lub nawet 3000 g/m² (oprawa w całe płótno lub półpłótno).

Wykonywano, tradycyjnie już, wiele prac introligatorskich. Oprawiono (oprawa książkowa płócienna lub półpłócienna) 89 j.a. (głównie z Oddziału ds. Archiwów Zakładowych, Oddziału Gromadzenia i Opracowania Zasobu). Oprawiono także 34 inwentarze archiwalne (Archiwum Państwowego w Poznaniu oraz z Oddziały Zamiejscowych w Gnieźnie, Koninie i Pile).

Dużą część czasu zajęło sklejanie kserokopii zamawianych przez użytkowników w Pracowni Naukowej – w okresie sprawozdawczym sklejono ogółem 4 087 kart. Wykonano też 174 pudła o różnych wymiarach na dokumenty pergaminowe akt klasztornych oraz 11 pudeł zamówionych przez oddziały zamiejscowe.

W 2014 r. poddawano konserwacji dokumentację w różnych formach i pochodzącą z wielu zespołów. Wśród nich znalazły się m.in.: pergaminy z akt klasztoru w Bledzewie – 2 j.a.; posyty (druki i rękopisy na papierze maszynowym ze spuścizny Jana Kantego Działyńskiego, 1829-1880) – 1 j.a. Inne prace objęły: księgę – druk i rękopis na papierze czerpanym oraz część księgozbioru Braci Czeskich (z biblioteki APP) – 2 tomy. Do innych akt działań konserwatorskich należało zabezpieczenie ksiąg urzędów stanu cywilnego i akt metrykalnych gmin wyznaniowych, akt więzień czy też księgi przybytków i ubytków Archiwum Państwowego w Poznaniu – 1 j.a. Zabiegom konserwatorskim poddawano również luzy – druki i rękopisy na papierze maszynowym z zespołów: Wojewódzki Urząd Kontroli Prasy, Publikacji i Widowisk w Poznaniu – 46 j.a.; Akta miasta Poznania (Kartoteka mieszkańców) – 7 j.a.; Starostwo Grodzkie w Poznaniu – 2 j.a.; Kolegium ds. Wykroczeń w Poznaniu – 2 j.a.; Więzienie Sądowe w Gnieźnie – 1 j.a.; Rodzina Cieszkowskich – spuścizna (hr., właściciele dóbr m.in. Wierzenica i Sucha, August, 1814-1894, filozof, ekonomista, polityk) – 14 j.a. Podobnie traktowano luzy – druki i rękopisy na papierze czerpanym. Poza tym konserwowano także: plany z zespołu Dyrekcja Okręgowa Kolei Państwowych w Poznaniu, plany kolejki MPBLK, plan Kolejki Wąskotorowej – 2 szt. Spośród konserwowanych afiszów i plakatów wymienić należy pochodzące z zespołów: Filharmonia Poznańska, Prezydium Policji w Poznaniu, a także Zbioru afiszów i plakatów.

Większość prac z zakresu profilaktyki wykonano siłami pracowników, którzy zajmują się na co dzień opracowaniem zasobu archiwalnego (dotyczy to zarówno centrali w Poznaniu, jak i oddziałów terenowych w Gnieźnie, Koninie i Pile). Profilaktyka realizowana przez Pracownię Konserwatorską w Poznaniu ograniczona była do kontroli stanu zachowania i warunków przechowywania akt. Działania te były także pomocne w typowaniu wielu materiałów archiwalnych do przeprowadzenia zabiegów z zakresu konserwacji właściwej. W okresie sprawozdawczym udało się umieścić w pudłach z tektury litej bezkwasowej ok. 327 proc. więcej materiałów niż w roku poprzednim. Wśród akt, które zostały zabezpieczone umieszczeniem w pudłach, znalazła się część zespołu Majątek Jarocin Radolińskich. Przy tejże okazji znaczna część jednostek archiwalnych tego zespołu została spaginowana. Ponadto do pudeł zapakowano materiały tej części zespołu Naczelnego Prezydium Prowincji Poznańskiej w Poznaniu (10763 j.a. – 185,30 mb), który został przetranslokowany do Piły. Całość materiałów umieszczonych w pudłach została oczywiście wcześniej odkurzona. Na podkreślenie zasługuje fakt, iż w 2014 r. zdołano odkurzyć ok. 25 proc. wię-

cej materiałów niż w roku poprzednim. Wśród nich była część zespołu Akta miasta Poznania (ok. 150 mb), która została przeniesiona z magazynu przy ul. Sierociej w Poznaniu do gmachu głównego.

Kopie zabezpieczające zasobu archiwum państwowego

W 2014 r. w ramach działalności statutowej, w pracowniach digitalizacji w Poznaniu, Gnieźnie i Koninie zdigitalizowano 63 zespoły archiwalne (1823 j.a. – 199 296 skanów). W Oddziale w Pile, w ramach umowy zewnętrznej, digitalizacji poddano 18 zespołów archiwalnych (1146 j.a. – 90 121 skanów). Zdigitalizowane materiały to w zasadzie w całości akta metrykalne i stanu cywilnego. Tylko w Oddziale w Gnieźnie skanowaniu poddano księgi ewidencji ludności wybranych miast i gmin. Z kolei w ramach projektu WPR Kultura+ w okresie sprawozdawczym wykonano ponad 294 tys. skanów, w tym 251 tys. to wyżej wymieniona kartoteka. Natomiast od 2011 r. łącznie zostało zdigitalizowanych, ponad 1 mln kart ewidencji mieszkańców Poznania z 1 061 j.a. (od litery A do litery Wy).

Kontynuowane były również prace związane z wykonywaniem kopii cyfrowych dla użytkowników w Oddziałach w Koninie i Gnieźnie. Zainteresowanie wykonywaniem zdjęć cyfrowych dla użytkowników utrzymuje się na stałym poziomie. Umożliwienie im fotografowania własnym sprzętem ogranicza takie usługi do minimum i wpłynie z czasem na ich incydentalność.

Proces digitalizacji zasobu archiwalnego był powiązany ze wstępnymi, niezbędnymi pracami przygotowawczymi. W 2014 r. nadal przygotowywano akta do digitalizacji zabezpieczającej oraz użytkowej. Ogółem przygotowano do digitalizacji 1 043 j.a., tj. 186 609 stron akt.

3. Narastający zasób archiwalny

Nadzorem archiwalnym w obszarze działania Archiwum Państwowego w Poznaniu objęte były 529 jednostki organizacyjne zobowiązane do prowadzenia archiwów zakładowych. Łączna ilość materiałów archiwalnych przechowywanych w tych archiwach to 25 912 mb akt, w tym 2 104 mb do przejęcia. W 2014 r. wykreślono z rejestru jednostek pod nadzorem 5 jednostek organizacyjnych, natomiast wprowadzono 3 nowe jednostki.

W okresie sprawozdawczym w ramach nadzoru nad narastającym zasobem archiwalnym przeprowadzono 156 kontroli ogólnych i 15 problemowych archiwów zakładowych oraz wykonano 93 ekspertyzy. Kontrolą objęto archiwa zakładowe, m.in.: urzędów miast i gmin, urzędów stanu cywilnego, samorządowych jednostek kultury, szkół, ośrodków pomocy społecznej, inspektoratów nadzoru budowlanego, zarządów dróg, sądów i prokuratury, zakładów opieki zdrowotnej. Kontrole ogólne miały na celu: sprawdzenie stanu i sposobu przechowywania dokumentacji w archiwach zakładowych,

ustalenie zakresu przestrzegania zasad określonych w instrukcjach kancelaryjnych dotyczących gromadzenia dokumentacji, jej oznaczania, przekazywania do archiwum zakładowego, a także sprawdzenie stanu kompletności materiałów archiwalnych. Podczas każdej kontroli dokonywano weryfikacji danych na temat ilości materiałów archiwalnych, podlegających przekazaniu do Archiwum Państwowego (tzw. nawis archiwalny). Zwracano również uwagę na zakres stosowania systemów elektronicznych do zarządzania dokumentacją, jej obiegu bądź usprawnienia obsługi klienta oraz ustalano sposób archiwizowania danych zapisanych na elektronicznych nośnikach.

Przeważająca większość jednostek kontrolowanych wykonała w 2014 r. przynajmniej część zaleceń pokontrolnych. Do rzadkości należy zaliczyć przypadki takich jednostek, które nie zrealizowały żadnego zalecenia pokontrolnego. Przyczyny opóźnień w realizacji zaleceń pozostają w zasadzie od lat niezmiennie: nieprzestrzeganie przepisów kancelaryjno-archiwalnych przez pracowników kontrolowanych jednostek w zakresie terminowego i zgodnego z tymi przepisami przekazywania dokumentacji do archiwów zakładowych; pracołłonne porządkowanie akt pozostających w stanie nieuporządkowanym w archiwach zakładowych przy ograniczonej obsadzie etatowej (np. w samorządowych jednostkach organizacyjnych liczba etatów do ogółu osób odpowiedzialnych za stan i prowadzenie archiwów wynosi niepełna 15 proc.), w tym związanych z koniecznością przygotowania materiałów archiwalnych do przekazania do zasobu Archiwum Państwowego; brak lub ograniczone środki finansowe na przeprowadzenie zabiegów konserwatorskich materiałów archiwalnych; brak możliwości wygospodarowania na potrzeby archiwum zakładowego lokali spełniających obowiązujące wymogi. Jednostki kontrolowane nie zawsze też wypełniały zalecenia dotyczące obowiązku przesyłania zaktualizowanej ewidencji przejętych do zasobu archiwów zakładowych materiałów archiwalnych. Część jednostek nie odpowiadała w ogóle na zalecenia lub nie respektowała wyznaczonego terminu ich realizacji – w takich przypadkach Archiwum wysyłało monity. Nadal najłatwiej wyegzekwować zalecenia dotyczące wyposażenia archiwów w niezbędny (najczęściej drobny) sprzęt. Problemem, zasygnalizowanym już powyżej, jest brak etatów dla personelu odpowiedzialnego za prowadzenie archiwów zakładowych. Osoby zajmujące się prowadzeniem archiwów najczęściej wykonują zadania archiwisty zakładowego jako jedną z wielu czynności służbowych. Małeje natomiast odsetek osób, pełniących funkcję archiwisty zakładowego, nieposiadających żadnego przygotowania archiwalnego – obecnie ok. 70 proc. osób odpowiedzialnych za stan i prowadzenie archiwów zakładowych legitymuje się odpowiednimi kwalifikacjami (ukończone kursy archiwalne), w tym 51 osób posiada ukończone wyższe studia z zakresu archiwistyki.

Stosowanie przepisów kancelaryjno-archiwalnych jako niezadowolające oceniono jedynie w przypadku niespełna 10 proc. kontrolowanych jednostek (przy

czym nieco wyższy odsetek, bo ponad piętnastoprocentowy występował w odniesieniu do jednostek samorządowych). Bez zastrzeżeń przepisy te stosuje połowa nadzorowanych państwowych i samorządowych jednostek organizacyjnych. Widoczne są korzystne efekty wprowadzonych rozporządzeniem Prezesa Rady Ministrów w 2011 r. przepisów kancelaryjno-archiwalnych w organach samorządu terytorialnego, administracji zespolonej w województwie i związkach międzygminnych, w szczególności w związku z powołaniem koordynatorów czynności kancelaryjnych, którzy czuwają nad prawidłowym stosowaniem przepisów w bieżącej działalności kancelaryjnej urzędów.

Nadzór archiwalny to także monitorowanie procesu selekcji dokumentacji w archiwach zakładowych i składnicach akt. W roku sprawozdawczym rozpatrzono 734 wnioski na brakowanie dokumentacji niearchiwalnej o łącznym metrażu 28 4069 mb. Wszystkie wnioski dotyczyły brakowania dokumentacji zapisanej na nośniku tradycyjnym. Nie odnotowano znaczących problemów związanych z procesem brakowania dokumentacji niearchiwalnej. Większość wniosków o wyrażenie zgody na brakowanie (ok. 70 proc.) spełniała obowiązujące wymogi, umożliwiając wyrażenie zgody bez konieczności dokonywania wyłączeń akt od brakowania bądź dokonania poprawek czy uściśleń w przesłanej dokumentacji. Akta wyłączane od brakowania to w przeważającej mierze dokumentacja przeznaczona do ekspertyzy archiwalnej, wytworzona głównie w samorządowych jednostkach organizacyjnych. Wyłączenia wiązały się także z nieprecyzyjnym opisem tytułów teczek akt przeznaczonych do brakowania lub takim ich opisem, który mógł sugerować występowanie wśród tej dokumentacji materiałów archiwalnych (w takich przypadkach zwracano się do wnioskodawców o ponowną weryfikację zasadności brakowania i przesłanie szczegółowej informacji o wynikach tej weryfikacji). W niektórych przypadkach stwierdzano, że nie upłynął jeszcze okres przechowywania dokumentacji niearchiwalnej.

W ramach obowiązków służbowych pracownicy Archiwum Państwowego w Poznaniu sprawujący nadzór nad archiwami zakładowymi prowadzą w nadzorowanych jednostkach wewnętrzne szkolenia z zakresu stosowania przepisów kancelaryjno-archiwalnych. Prowadzą oni również kursy archiwalne I i II stopnia (organizowane w ramach Ośrodka Szkoleniowego ZDZ), przeznaczone zarówno dla pracowników kancelarii, jak i archiwów zakładowych. W kursach takich biorą ponadto udział pracownicy składnic akt. Wiele szkoleń przygotowuje się też w związku z wprowadzaniem w życie normatywów kancelaryjnych i archiwalnych. W ramach działań w odniesieniu do niepaństwowego ewidencjonowanego zasobu archiwalnego przeprowadzono 4 października 2014 r. w Roztoce (gm. Kleczew), na zaproszenie przedstawiciela Komisji Historycznej Zarządu Wojewódzkiego Ochotniczych Straży Pożarnych, szkolenie dla tzw. kronikarzy OSP. Celem było poinformowanie o materiałach do dziejów straży pożarnej znajdujących się w zasobie archiwum oraz wyjaśnienie stanu prawnego dokumentacji OSP, a także koniecz-

ności i zasadności gromadzenia i właściwego zabezpieczenia materiałów archiwalnych w organizacjach OSP.

Najistotniejszym, jak się wydaje, zagadnieniem w dziedzinie kształtowania narastającego zasobu archiwalnego stanowi obecnie problem przejścia wielu jednostek organizacyjnych wykonujących zadania publiczne z tradycyjnej postaci dokumentu na wersję elektroniczną. Mimo wprowadzenia szeregu unormowań formalnych i prawnych w tej dziedzinie, nadal nieliczne jednostki z terenu właściwości tutejszego Archiwum decydują się na wdrożenie u siebie systemów elektronicznego zarządzania dokumentacją. Nie można jednak wykluczyć w najbliższym czasie skokowej zmiany w tym zakresie, wymuszanej zmieniającym się prawodawstwem. O ile np. przejście na system ezd w organach stosujących przepisy rozporządzenia Prezesa Rady Ministrów z 2011 r. ma nadal charakter fakultatywny, o tyle stosowanie systemów dedykowanych wprowadzane jest przepisami ustawowymi. Najlepszym tego przykładem z ostatniego czasu jest chociażby wprowadzenie rejestru stanu cywilnego przepisami ustawy z 28 listopada 2014 r. Prawo o aktach stanu cywilnego (Dz.U. 2014, nr poz. 1741).

Długo oczekiwane uregulowanie kwestii postępowania z aktami osobowymi (Zarządzenie nr 16 Naczelnego Dyrektora Archiwów Państwowych z 10 listopada 2014 r.) skutkować z pewnością będzie koniecznością zaangażowania pracowników nadzoru archiwalnego w rozwiązywanie problemów związanych z wartościowaniem i porządkowaniem tego typu dokumentacji – i to zarówno w jednostkach, w których utworzono archiwa zakładowe, jak i składnice akt. Trudno jednak w tej chwili ocenić skalę tego problemu.

Natomiast znacznym problemem obecnie jest narastająca na „przedpolu archiwalnym” ilość dokumentacji przeznaczanej do ekspertyzy. Zjawisko takie obserwujemy szczególnie w organach i jednostkach stosujących przepisy rozporządzenia Prezesa Rady Ministrów z 18 stycznia 2011 r. w sprawie instrukcji kancelaryjnej, jednolitych rzeczowych wykazów akt oraz instrukcji w sprawie organizacji i zakresu działania archiwów zakładowych (Dz.U. 2011, nr 14, poz. 67). Wprowadzenie przedmiotowych przepisów skutkuje również dodatkowym obciążeniem osób odpowiedzialnych za stan i prowadzenie archiwów zakładowych, zobowiązanych do przekwalifikowywania (a zatem i porządkowania) znacznej części dokumentacji uznanej dotychczas za niearchiwalną.

Maleje systematycznie liczba zatwierdzanych nowych przepisów kancelaryjno-archiwalnych. Co prawda, nadal liczba rozpatrywanych wniosków w tym zakresie przekracza ćwierć tysiąca, jednak widoczne jest wyraźne zwiększenie liczby wniosków o uzgadnianie zmian w przepisach już zatwierdzonych.

4. Wykorzystanie zasobu archiwalnego

Udostępnianie zasobu w pracowni naukowej

W 2014 r., miał miejsce niewielki wzrost liczby użytkowników w Archiwum i jego oddziałach (z 1633 w 2013 r. do 1658 w okresie sprawozdawczym). Wskazuje to, być może, na odwrócenie obserwowanych dotychczas tendencji spadkowych, spowodowanych m.in. coraz szerszym udostępnianiem w Internecie materiałów zdigitalizowanych. W pracowniach naukowych w Poznaniu oraz w Gnieźnie, Koninie i Pile zwiększyła się liczba użytkowników zainteresowanych sprawami własnościowymi, publicystycznymi i innymi – tzn. załatwiających różne sprawy urzędowe (zameldowanie, poszukiwanie przydziałów na lokale mieszkaniowe, pozwoleń na budowę, statutów różnych jednostek organizacyjnych, wyjaśnianie i korygowanie pisowni nazwisk itd.), kompletujących dokumentację konserwatorską różnych obiektów, ustalających pojedyncze fakty dotyczące członków rodziny bądź związane z dziejami „małych ojczyzn”. Częstym celem zarówno poszukiwań własnych użytkowników, jak i zleczanych przez nich kwerend, jest udokumentowanie niemieckiej przynależności narodowej, posiadanej w okresie okupacji przez nich lub członków ich rodzin.

W Poznaniu liczba użytkowników spadła o blisko 11 proc. (z 1093 do 974 osób). W Gnieźnie rejestrowano 297 użytkowników, w Koninie 198, w Pile 189. Oprócz Gniezna, gdzie przyrost wyniósł 124 użytkowników, są to wielkości zbliżone do dotychczas rejestrowanych.

W pracowniach naukowych w Poznaniu, Gnieźnie, Koninie i Pile udostępniono ogółem 73 320 j.a. Spadek liczby udostępnianych akt wyniósł zatem 14 567 j.a., a więc blisko 17 proc. W pracowni naukowej w Poznaniu ok. 40 proc. (24 177 j.a.) materiałów archiwalnych udostępniono w formie mikrofilmów.

Jak wspomniano wyżej, wpływ na spadek liczby udostępnionych archiwaliów w formie tradycyjnej ma fakt stopniowego zwiększania ilości zdigitalizowanych materiałów archiwalnych na stronach internetowych „szukajwarchiwach” i Wielkopolskiej Biblioteki Cyfrowej. Z końcem 2014 r. na powyższych dwóch stronach dostępnych było prawie 3,2 mln skanów pochodzących z 36 850 j.a. (2,75 mln skanów na stronie WWW.szukajwarchiwach.pl i 0,44 mln skanów na stronie WWW.wbc.poznan.pl).

Według statystyki dostępnej na stronie Wielkopolskiej Biblioteki Cyfrowej, od czasu umieszczenia pierwszych skanów materiałów w 2006 r. do końca 2014 r. odnotowano ponad 312 tys. wyświetlonych publikacji. Szczególnego podkreślenia wymaga fakt, iż w 2014 r. odnotowano 8 424 074 odsłon skanów z zasobu Archiwum Państwowego w Poznaniu na „szukajwarchiwach” (w 2013 r. – 5 404 144). Na stronie tej w okresie sprawozdawczym odnotowano 144 451 niepowtarzalnych użytkowników (w 2013 r. – 116 628). Natomiast na internetowej stronie domowej Archiwum zarejestrowano 73 279 użytkow-

ników, którzy podczas 124 254 wizyt dokonali 447 997 odsłon. Z kolei na profilu Archiwum na FB odnotowano 824 367 wyświetleń (w 2013 r. – 260 tys.), podczas 374 949 odwiedzin.

W 2014 r. z zasobu Archiwum korzystali użytkownicy zagraniczni z: Belgii, Brazylii, Francji, Holandii, Japonii, Kanady, Niemiec, Norwegii, Rosji, Szwecji, Ukrainy, USA i Wielkiej Brytanii. Przyjazdy ich nasilają się szczególnie w miesiącach wakacyjnych. W wielu przypadkach to obywatele wymienionych krajów pochodzenia polskiego.

Struktura udostępniania wciąż się nie zmienia. Coraz mniej użytkowników korzysta jednak z najstarszej części zasobu. Zauważyć też należy ciągle zmniejszanie się liczby użytkowników naukowców. Tzw. „klientela uniwersytecka”, podobnie jak w innych archiwach europejskich, stanowi ok. 25 proc. użytkowników. Według powszechnych ocen, użytkownicy tego typu są natomiast najliczniejszą grupą odbiorców materiałów udostępnianych *on-line*.

Kwerendy wykonywane przez archiwum

W 2014 r. zarejestrowano 5020 kwerend. Rzeczywista ich liczba jest większa o 519 – obejmuje ona również kwerendy przeprowadzone w dokumentacji osobowo-płacowej przejętej przez Archiwum. Tym samym, rzeczywista liczba kwerend przeprowadzonych przez pracowników Archiwum Państwowego w Poznaniu wynosi 5539.

Dokonując rzeczowego podziału kwerend według kategorii prowadzonych spraw, najliczniejszą grupę, podobnie jak w latach ubiegłych, stanowiły kwerendy genealogiczne – 2790. Następną grupą to kwerendy własnościowe, których wykonano 889. Kwerend socjalnych było 675, naukowych – 99, innych – 567. Reasumując, należy stwierdzić, iż w 2014 r. ogólna liczba kwerend uległa nieznacznemu wzrostowi w stosunku do roku poprzedniego.

Wśród kwerend wykonywanych przez Archiwum dominowały kwerendy genealogiczne, własnościowe i socjalne. Kwerendy realizowane były zarówno z akt administracji państwowej i samorządowej, zakładów pracy, jak i ze zbiorów dokumentacji osobowej oraz placowej. Podobnie jak w poprzednich okresach sprawozdawczych, do kwerend wykorzystywane były tak akta okupacyjne (poszukiwania dotyczące wysiedleń oraz pobytu w więzieniach i obozach), jak i dokumentacja pochodząca z zespołów powstałych w okresie późniejszym. Część kwerend przeprowadzanych jest na prośby prokuratorów z różnych oddziałów Instytutu Pamięi Narodowej. Wykonanie wielu kwerend wymaga bardzo dużo nakładu czasu. Zdarzają się jednak prośby o przeprowadzenie poszukiwań, na które – z uwagi na brak jakiejkolwiek dokumentacji – udzielić można szybkiej (negatywnej) odpowiedzi. W okresie sprawozdawczym przeprowadzono również kwerendy tematyczne na zlecenie kilku instytucji krajowych. Ich liczba była zdecydowanie niższa niż w poprzednich okresach sprawozdawczych. Ogółem przeprowadzono 16 takich poszukiwań, z czego aż 13 objęło zasób kartograficzny.

Reprodukcje

Liczba reprodukcji (39 344 kserokopii, 1115 fotografii cyfrowych i 9790 skanów) dla użytkowników zasobu archiwalnego ulega zwiększeniu mimo wprowadzenia możliwości wykonywania fotografii cyfrowych przy użyciu sprzętu własnego użytkowników. W Pracowni Digitalizacji Archiwum Państwowego w Poznaniu oraz Oddziałach Zamiejscowych w Gnieźnie i Koninie wykonywano najczęściej skany i fotografie cyfrowe, których zleceńodawcy wymagali lepszej rozdzielczości, np. dla celów wydawniczych. Skany i usługi reprodukcji były ponadto wykonywane dla zlecających je drogą korespondencyjną (m.in. dla użytkowników zagranicznych).

Współpraca z innymi placówkami

Archiwum i jego oddziały zamiejscowe w okresie sprawozdawczym nadal utrzymywały ścisłe kontakty z muzeami, bibliotekami oraz innymi placówkami oświatowymi i kulturalnymi na terenie swojej działalności. W szczególności ożywiona wymiana działań i doświadczeń łączy tętejszą placówkę z Zakładem Archiwistyki Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. Kontynuowana była też współpraca z Wyższą Szkołą Nauk Humanistycznych i Dziennikarstwa w Poznaniu oraz Wyższą Szkołą Języków Obcych w Poznaniu oraz innymi szkołami wyższymi z terenu działania Archiwum i jego oddziałów zamiejscowych. Przykładowo Archiwum w Koninie podtrzymało współpracę z Muzeum Okręgowym w Koninie oraz innymi placówkami muzealnymi na obszarze swego działania” Miejską Biblioteką Publiczną w Koninie, Centrum Kultury i Sztuki w Koninie, PTTK, Ośrodkiem Doskonalenia Nauczycieli w Koninie, Stowarzyszeniem Uniwersytet Trzeciego Wieku w Koninie, Polskim Towarzystwem Numizmatycznym Oddział w Koninie, Polskim Towarzystwem Historycznym Oddział w Koninie itp.

Oddział w Pile współpracuje z Muzeum Okręgowym w Pile i innymi placówkami muzealnymi oraz Regionalnym Centrum Kultury w Pile. Placówkę odwiedzają wycieczki szkolne i kół historycznych. Kontakty Oddział utrzymuje też z Miejską i Powiatową Biblioteką Publiczną w Pile oraz towarzystwami regionalnymi, w tym szczególnie z Towarzystwem Miłośników Miasta Piła.

Kolejny już rok kontynuowana była współpraca z Ministerstwem Kultury i Dziedzictwa Narodowego oraz Narodowym Instytutem Audiowizualnym w zakresie tworzenia zasobów cyfrowych. Archiwum Państwowe w Poznaniu w 2014 r., w ramach Programu Wieloletniego Kultura+ priorytet Digitalizacja, zrealizowało czwarty etap bardzo ważnego dla środowiska naukowego i genealogicznego zadania *Digitalizacja materiałów ewidencji ludności Wielkopolski w okresie XIX i XX wieku*. Archiwum w ramach projektu w 2014 r. wykonało ponad 294 tys. skanów kartoteki ewidencji mieszkańców miasta Poznania oraz akt stanu cywilnego i ksiąg meldunkowych. Kopie macierzyste zostały przekazane do repozytorium Narodowego Archiwum Cyfrowego oraz za-

mieszczono w Internecie w domenie publicznej www.szukajwarchiwach.pl. Biorąc pod uwagę liczbę skanów wykonanych w ramach WPR Kultura+ oraz w związku z pracami wykonanymi w okresie poprzednim, łącznie zostało zdigitalizowanych ponad 1 mln kart ewidencji mieszkańców Poznania z 1061 j.a. (od litery A do litery Wy). Oprócz digitalizacji kartoteki Archiwum w ramach projektu WPR Kultura+ od 2013 r. rozpoczęło proces indeksowania kartoteki ewidencji ludności m. Poznania. W 2013 r. sporządzono ponad 270 tys. haseł osobowych (od litery A do litery Grz), natomiast w 2014 r. 530 tys. (od litery Grz do litery Pi). Specjalnie przygotowana wyszukiwarka dla zindeksowanej części kartoteki jest dostępna na stronie <http://e-kortoteka.net>.

Kontynuowana i rozwijana była współpraca ze szkołami, szczególnie na terenie oddziału gnieźnieńskiego. Niesłabnącą popularnością wśród młodzieży tamtejszych szkół ponadgimnazjalnych cieszą się prowadzone przez pracowników Archiwum zajęcia genealogiczne. Uczestnicy zapoznają się w ich trakcie z różnymi rodzajami źródeł genealogicznych, możliwościami ich odczytywania, pracą kwerendzysty w archiwum oraz literaturą przedmiotu.

Ważnym elementem współpracy są także kontakty i współuczestnictwo w działaniach podejmowanych przez Polskie Towarzystwo Genealogiczne, Towarzystwo Genealogiczno-Heraldyczne w Poznaniu, Ostrowskie Towarzystwo Genealogiczne i Wielkopolskie Towarzystwo Genealogiczne „Gniazdo” oraz regionalne towarzystwa kulturalne. Z badaniami genealogicznymi związane jest zjawisko *crowdsourcingu*, polegające na wykorzystaniu potencjału tkwiącego m.in. w użytkownikach zasobu – genealogach. Na mocy porozumienia zawartego z Wielkopolskim Towarzystwem Genealogicznym „Gniazdo” członkowie tegoż podjęli się indeksacji udostępnionych przez Archiwum w Internecie skanów ksiąg metrykalnych i stanu cywilnego. Indeksy tworzone są za pomocą aplikacji BASIA (Baza Systemu Indeksacji Archiwalnej) dostępnej za pomocą połączeń internetowych na stronie <http://basia.famula.pl/>. Na szczególne podkreślenie zasługuje fakt, iż w okresie sprawozdawczym w powyższy projekt zaangażowanych było 227 wolontariuszy. Ogółem na koniec 2014 r. w bazie znajduje się 2 099 351 wpisów, z czego 1 555 901 pochodzi z centrali Archiwum w Poznaniu, a 221 553 z Oddziału w Koninie i 133 z Oddziału w Gnieźnie. Dla porównania warto przypomnieć, iż na koniec 2013 r. wartości te przedstawiały się następująco: 1 326 902 wpisy, z czego 934 tys. pochodziło z centrali Archiwum w Poznaniu, a 138 tys. z Oddziału w Koninie.

Do ożywionych należały również relacje z innymi instytucjami prowadzącymi działalność dokumentacyjną i informacyjną (Miejski Konserwator Zabytków, Wojewódzki Konserwator Zabytków, Ośrodek Dokumentacji Dziedzictwa Kulturowego w Poznaniu, Wojewódzka Biblioteka Publiczna – Centrum Animacji Kultury w Poznaniu). Z Wydawnictwem Miejskim w Poznaniu kontynuowana była współpraca związana z digitalizacją planów miasta Poznania, które po zeskanowaniu zostały umieszczone na portalu CYRYL

(Cyfrowe Repozytorium Lokalne Poznań). Pracownicy Archiwum współpracowali również ze studenckim kołem Stowarzyszenia Archiwistów Polskich działającym w Instytucie Historii UAM.

Obopólnie korzystna współpraca łączy Archiwum z Wielkopolską Biblioteką Cyfrową oraz Poznańskim Centrum Superkomputerowo-Sieciowym Polskiej Akademii Nauk. Obie instytucje podkreślają wartość informacji, które Archiwum im udostępnia – jest to, ich zdaniem, jedna z najważniejszych przyczyn odwiedzania przez zainteresowanych prowadzonych przez nie stron internetowych.

W ramach współpracy z Muzeum Narodowym w Poznaniu oraz Instytutem Historii UAM w Poznaniu zorganizowano w Krakowie w Muzeum Narodowym konferencję naukową poświęconą *Bankom i pieniądzwowi w Małopolsce*. Była to już czwarta edycja konferencji poświęconej bankowości i pieniądzwowi. W 2015 r. ukazą się drukiem materiały pokonferencyjne, publikacja zostanie sfinansowana ze środków pozyskanych z Narodowego Banku Polskiego oraz innych placówek bankowych. Z kolei we współpracy z NDAP, Stowarzyszeniem Archiwistów Polskich oraz Zakładem Archiwistyki IH UAM zorganizowano międzynarodową konferencję naukową, poświęconą zagadnieniom archiwów prywatnych i rodzinnych. W sesji wzięło udział blisko 80 osób reprezentujących Białoruś i Słowację oraz instytucje z całej Polski (m.in. archiwa państwowe, ośrodki kształcenia archiwistów i inne placówki). Licznie reprezentowani byli poznańscy genealodzy. Efekty obrad powinny ukazać się w II tomie „Przeglądu Archiwalno-Historycznego”, czasopisma wydawanego od 2014 r. wspólnie z Instytutem Historii UAM.

W okresie sprawozdawczym Archiwum włączyło się także w organizację Międzynarodowego Dnia Archiwów na terenie Poznania. W jego ramach przygotowano zajęcia dotyczące metodyki prowadzenia badań genealogicznych, czytania źródeł archiwalnych oraz prowadzenia archiwów zakładowych i składnic akt w zawiązku z ogólnopolską akcją *Zostań rodzinnym archiwistą*. Podjęto również problematykę konserwacji zasobu archiwalnego. Dużą popularnością cieszył się ponadto organizowany przy okazji turniej piłkarski, ARCH-MUNDIAL 2014.

W 2014 r. Archiwum Państwowe w Poznaniu podpisało porozumienie o współpracy ze Stowarzyszeniem Wikimedia Polska w zamiarze osiągnięcia wspólnego celu, jakim jest rozwój i poszerzenie polskich, otwartych zasobów edukacyjnych. Na portalu Wikimedia Commons zaczęto umieszczać zeskanowane zasoby archiwalne poznańskiego Archiwum. Jednym z priorytetów współpracy jest rozpowszechnianie wybranych przez Archiwum materiałów archiwalnych, które mogą służyć ilustracji treści Wikipedii i innych projektów Wikimedia, a w dalszej perspektywie mogą być wykorzystane w otwartych podręcznikach bądź innych materiałach edukacyjnych.

Kontynuowano współpracę z Kancelarią Prezydenta RP i Kancelarią Senatu RP w ramach projektu *Archiwa Przełomu 1989-1991*. Podczas semina-

rium, pt. *Przedsiönek wolności – między Okrągłym Stołem a wyborami 4 czerwca 1989 r. Dwa miesiące, które zmieniły Polskę 05.04.-04.06.1989*, odbywającego się w Pałacu Prezydenckim, nastąpiło przekazanie przez Naczelnego Dyrektora Archiwów Państwowych oraz dyrektora Archiwum Państwowego na potrzeby powyższego projektu cyfrowych kopii 282 jednostek archiwalnych pochodzących z 9 zespołów Archiwum Państwowego w Poznaniu. Materiał trafił do Archiwum Senatu i zostanie udostępniony w katalogu zasobów *on-line* na portalu www.archiwaprzelomu.pl.

Wzorem lat ubiegłych ważne miejsce we współpracy zewnętrznej zajmują jednostki administracji samorządu terytorialnego. We współpracy z Urzędem Miasta i Gminy w Buku zrealizowano projekt digitalizacji wybranych materiałów archiwalnych z okresu staropolskiego, przechowywanych w zasobie Archiwum Państwowego w Poznaniu oraz Archiwum Archidiecezjalnego w Poznaniu. Kopie cyfrowe wyżej wymienionych materiałów zostały wydane na płycie DVD, której promocja odbyła się podczas I Europejskiej Nocy Muzeów w Buku.

Tradycyjnie już do bardzo dobrych należą relacje z innymi archiwami wielkopolskimi (w Lesznie i Kaliszu). Placówki te, wywodzące się zresztą z byłych oddziałów terenowych Archiwum Państwowego w Poznaniu, pozostają też z nim związane chociażby wspólnymi komisjami (Komisja Metodyczna i Archiwalna, Komisja Oceny Dokumentacji). Podobnie ocenić można także stosunki z archiwami archidiecezjalnymi w Gnieźnie i Poznaniu oraz Oddziałem Instytutu Pamięci Narodowej w Poznaniu.

Popularyzacja

W 2014 r. przygotowano wiele audycji radiowych i telewizyjnych oraz artykułów i notatek prasowych. Podkreślić przy tym wypada coraz większe zainteresowanie podobnymi działaniami ze strony przedstawicieli środowisk regionalnych, stowarzyszeń i organizacji. W okresie sprawozdawczym zorganizowano 77 wycieczek i zajęć dla różnych grup uczestników. Wzięły w nich udział 1 333 osoby. Tym samym w stosunku do 2013 r. wartości te wzrosły o ponad 100 proc. (w poprzednim okresie sprawozdawczym było ich odpowiednio 37 i 645). Zajęcia takie prowadzono zarówno w Poznaniu, jak i w oddziałach w Gnieźnie, Koninie i Pile. Do aktywniejszych uczestników wycieczek należą słuchacze Uniwersytetów III Wieku oraz nauczyciele odwiedzający Archiwum w ramach spotkań organizowanych przez Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli. W Poznaniu prowadzona jest też współpraca ze Stowarzyszeniem Związków Wyszędzonych „Gniazdo”.

W okresie sprawozdawczym przeprowadzono również, już tradycyjnie, zajęcia dla grup studentów z kierunków humanistycznych (historia, filologia polska – dokumentalistyka, hebraistyka, informacja naukowa). Dotyczyły one przede wszystkim dziejów Archiwum i jego zasobu, problemów digitalizacji i konserwacji, a także zasad przeprowadzania kwerend archiwalnych

oraz prezentowały możliwości wykorzystywania archiwaliów. W szczególności zajęcia takie przeprowadzono we współpracy z Zakładem Najnowszej Historii Polski Instytutu Historii UAM. Kilka seminariów poświęcono metodyce opracowania zasobu archiwalnego (dokumenty i materiały sfragistyczne). Oprócz studentów Archiwum przyjęło również grupy nauczycieli szkół podstawowych i średnich. Podczas tych spotkań przedstawiono dzieje Archiwum i zaprezentowano jego zasób.

Samodzielnie oraz we współpracy z innymi jednostkami zorganizowano 6 wystaw archiwalnych. Z tego 4 wystawy urządzono samodzielnie.

Szczególnym zainteresowaniem cieszyły się dwie wystawy zorganizowane w gmachu głównym Archiwum w Poznaniu. Pierwsza dotyczyła akt klasztornych i kasacyjnych, druga natomiast była poświęcona Wielkiej Wojnie, w związku z 100. rocznicą wybuchu I wojny światowej. Nie mniejszym powodzeniem cieszyła się wystawa plenerowa pt. *Z albumów, szuflad i strychów... Archiwalia rodzinne w zasobie Archiwum Państwowego w Poznaniu*, zorganizowana z okazji Międzynarodowego Dnia Archiwów.

W Wielkopolskim Samorządowym Centrum Kształcenia Zawodowego i Ustawicznego w Gnieźnie przy okazji koncertu noworocznego uczniów Zespołu Państwowych Szkół Muzycznych i połączonej z nim uroczystości wręczenia nagrody tygodnika „Przemiany na Szlaku Piastowskim” – Wojtek 2013 – urządzono wystawę *Życie muzyczne w Gnieźnie w zbiorach Archiwum Państwowego w Poznaniu Oddział w Gnieźnie*.

Doświadczenia pozyskane w latach ubiegłych oraz zainteresowanie zewnętrzne pozwoliły na organizację wystaw wirtualnych, których samodzielnie Archiwum zorganizowało aż 37. Archiwalia z zasobu Archiwum oraz ich reprodukcje wypożyczano również na wystawy organizowane przez muzea (m.in. regionalne z województwa wielkopolskiego, Muzeum Narodowe w Poznaniu, Muzeum Historii Miasta Poznania, Wielkopolskie Muzeum Walk Niepodległościowych).

Inną, nie mniej ważną, formą prezentacji zasobu archiwalnego było zamieszczanie jego części w postaci cyfrowej na stronach internetowych. Na WWW.szukajwarchiwch.pl w roku sprawozdawczym udostępniono ponad 294 tys. skanów, w tym 251 tys. to kartoteka mieszkańców miasta Poznania, wykonana w ramach WPR Kultura+. Jak wspomniano wyżej, w Internecie dostępnych jest ponad 1 mln kartotek (od litery A do litery Wy). Łącznie na WBC i „szukajwarchiwach” zamieszczono ponad 3,2 miliona skanów.

Bardzo ważną i istotną formą popularyzacji zasobu jest własna strona internetowa Archiwum. W ciągu okresu sprawozdawczego zanotowano prawie 448 tys. odsłon i ponad 73 tys. unikalnych użytkowników.

Sprawdzianem efektywności prac popularyzatorskich i postrzegania Archiwum przez wiele kategorii użytkowników (szczególnie młodszych) jest z pewnością popularność instytucji na Facebooku. Oficjalna strona Archiwum na portalu Facebook działa od 15 marca 2011 r. Na koniec roku sprawozdaw-

czego profil APP miał 1921 fanów, a według statystyk, wszystkie wydarzenia na naszej tablicy wyświetlano ponad 824 367 razy w czasie 374 949 odwiedzin. Strona ta służy przede wszystkim do prezentacji miniwystaw przygotowywanych m.in. z okazji rocznic lub ważnych wydarzeń (m.in. dwustulecie urodzin Augusta Cieszkowskiego, powstanie wielkopolskie, rocznica 11 Listopada, Dzień Radia itp.). W sumie w okresie sprawozdawczym przygotowano do publikacji i opublikowano ok. 250 skanów dokumentów z zasobu APP w ramach 26 miniwystaw oraz innych mniejszych ekspozycji.

Inną formą promocji była impreza *Noc tajemnic – Noc naukowców 2014*, zorganizowana na Wydziale Historycznym UAM i w Archiwum Państwowym w Poznaniu. Tego dnia, a raczej tej nocy uczestnicy mogli przejść przez „labirynt dokumentów i teczek Archiwum Państwowego w Poznaniu”. Szczególną formą popularyzacji w okresie sprawozdawczym był udział Archiwum w Międzynarodowym Dniu Archiwów. Tradycyjnie już formą popularyzacji jest kalendarz archiwalny. W okresie sprawozdawczym Archiwum przygotowało taki kalendarz na 2015 r. Wydawnictwo ilustrowane jest fotografiami Poznania z okresu międzywojennego pochodzącymi z własnego zasobu.

Bardzo ważną formułą popularyzacji poznańskiego Archiwum i jego zasobu jest zainicjowany w 2012 r. cykl pt. *Popołudnie z dokumentem*. W okresie sprawozdawczym zorganizowano 2 spotkania w jego ramach. Pierwsze z nich odbyło się 4 kwietnia 2014 r. przy współudziale Muzeum Historii Miasta Poznania i gwardiana franciszkanów konwentualnych o. Leszka Klekociuka. Tym razem tematem wydarzenia były archiwa klasztorów. Spotkanie rozpoczęło się od otwarcia wystawy pt. *Akta klasztorne i kasacyjne w zbiorach Archiwum Państwowego w Poznaniu*. O archiwaliach opowiedziała st. kustosz mgr Zofia Wojciechowska. Następnie zebrani goście przeszli pod Sanktuarium Matki Bożej w Cudy Wielmożnej, Pani Poznania, gdzie spotkali się z gwardianem franciszkanów konwentualnych Leszkiem Klekociukiem, który przybliżył słuchaczom dzieje kościoła. Nie zabrakło krótkiej wizyty w klasztorze. Po tej części piątkowego wydarzenia gospodarze zaprosili do siedziby Muzeum Historii Miasta Poznania. Tam odbyły się wykłady i prelekcje: *Dokument fundacyjny klasztoru cystersów w Łeknie z roku 1153* prof. Andrzeja Wyrwy (UAM, dyrektor Muzeum Pierwszych Piastów na Lednicy); *Archiwalia klasztorne i akta związane z kasatą klasztorów wielkopolskich w zbiorach Archiwum Państwowego w Poznaniu* mgr Zofii Wojciechowskiej (Archiwum Państwowe w Poznaniu); *Bulla Papieża Innocentego VII z 1406 r. dla klasztoru karmelitów i kościoła Bożego Ciała w Poznaniu* ks. kustosa Rafała Rybackiego (Archiwum Archidiecezjalne w Poznaniu); *Audiowizualna dokumentacja wizyty kardynałów Stefana Wyszyńskiego i Karola Wojtyły w Poznaniu w Sanktuarium Matki Bożej w Cudy Wielmożnej w Poznaniu w 1968 r. tegoż*; *Archiwalia dotyczące dawnego klasztoru bernardynów w Kościanie* mgr Ewy Siejrowskiej-Askutija (Muzeum Narodowe w Poznaniu). Zebrani mogli wysłuchać krótkiego koncertu muzyki sakralnej w wykonaniu chóru Hasło pod dyrekcją Henryka Górskiego. V spotkanie z cyklu *Popołudnie z do-*

kumentem miało miejsce 14 listopada 2014 r. i nosiło tytuł *August Cieszkowski – w 200. rocznicę urodzin*. Miejscem wydarzenia było Muzeum Historii Miasta Poznania. Słowo na powitanie wygłosili: dr Magdalena Mrugalska-Banaszak (kierownik Muzeum Historii Miasta Poznania), mgr Henryk Krystek (dyrektor Archiwum Państwowego w Poznaniu), prof. Grzegorz Skrzypczak (rektor Uniwersytetu Przyrodniczego w Poznaniu). Następnie odbyły się wykłady: *Myśl historiozoficzna Augusta hr. Cieszkowskiego. Stulecie niebываłych przemian polityczno-społecznych impulsem interdyscyplinarnych zainteresowań autora „Prolegomeny do historiozofii”* ks. prof. Dominika Kubickiego (UAM); *Materiały źródłowe związane z Augustem Cieszkowskim i jego rodziną w zbiorach Archiwum Państwowego w Poznaniu* mgr Katarzyny Zielińskiej (Archiwum Państwowe w Poznaniu); *Pamiętkowe tableau Augusta Cieszkowskiego, prezesa Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk ze zbiorów Muzeum Historii Miasta Poznania* dr. Jarosława Mulczyńskiego (Muzeum Historii Miasta Poznania); *Rękopis A. Cieszkowskiego „O drogach ducha” – jego losy i treść* mgr. Mariusza Polarczyka (dyrektor Biblioteki Głównej i Centrum Informacji Naukowej Uniwersytetu Przyrodniczego w Poznaniu); *Konserwacja rękopisu A. Cieszkowskiego „O drogach ducha” ze zbiorów Biblioteki Głównej i Centrum Informacji Naukowej Uniwersytetu Przyrodniczego w Poznaniu* mgr. Przemysława Wojciechowskiego (Archiwum Państwowe w Poznaniu); *Konserwacja krypty Cieszkowskich w kościele pw. św. Mikołaja w Wierzenicy* ks. proboszcza Przemysława Kompfa; *„Psalmów-psalm” C. Norwida dedykowany A. Cieszkowskiemu* mgr Agnieszki Baszko (Biblioteka Raczyńskich w Poznaniu); *Korespondencja A. Cieszkowskiego w zbiorach Biblioteki PTPN* mgr Joanny Pietrowicz (Biblioteka PTPN w Poznaniu). Na zakończenie spotkania listy Augusta Cieszkowskiego oraz korespondencję kierowaną do niego przeczytał mgr Mariusz Jankowski (Archiwum Państwowe w Poznaniu). Na fortepianie akompaniował mu Przemysław Wojciechowski, grając utwory z epoki romantyzmu.

Działalność edukacyjna

Nadal ważną częścią działalności Archiwum oraz jego oddziałów jest edukacja. W okresie sprawozdawczym przeprowadzono 26 lekcji archiwalnych. Wypada podkreślić przy tym kilkunastoletnią już aktywność w tym zakresie gnieźnieńskiego Oddziału Archiwum. Aktywność ta jest zauważana i doceniana przez środowisko archiwalne w kraju. W jej ramach m.in. uzupełniano dotychczas przygotowane i wykorzystywane propozycje edukacyjne skierowane do uczniów szkół podstawowych, gimnazjalnych i ponadgimnazjalnych oraz studentów. Przeprowadzono 8 zajęć lekcyjnych z udziałem uczniów gnieźnieńskich szkół. Ponadto przyjęto 14 wycieczek szkolnych. Uczniowie zapoznawali się z zadaniami realizowanymi przez archiwa państwowe i z zasobem gnieźnieńskiego Oddziału APP. Łącznie w tych wydarzeniach brało udział 285 uczestników. Archiwum w Gnieźnie skierowało swoją uwagę na szkoły o profilu zawodowym. Wbrew pierwotnym oba-

wom ich uczniowie bardzo dobrze odnaleźli się w konkursie poświęconym ziemi gnieźnieńskiej w okresie wojny i okupacji. Warto przy tym nadmienić, że w programie nauczania szkół ponadgimnazjalnych o profilu zawodowym historia zajmuje niezbyt eksponowane miejsce.

Niesłabnącą popularnością wśród młodzieży gnieźnieńskich szkół ponadgimnazjalnych cieszą się prowadzone przez pracowników Archiwum zajęcia genealogiczne. Uczestnicy zapoznają się w ich trakcie z różnymi rodzajami źródeł genealogicznych, możliwościami ich odczytywania, pracą kwerendy w archiwum oraz literaturą przedmiotu.

Dzięki finansowemu wsparciu NDAP przygotowano i przeprowadzono projekt *Ziemia Gnieźnieńska w latach wojny i okupacji*. Skierowany był on tym razem do młodzieży pięciu gnieźnieńskich zawodowych szkół ponadgimnazjalnych. Jego celem było pozyskanie źródeł wywołanych. W pierwszym etapie młodzież zaznajomiła się z materiałami z okresu II wojny światowej na terenie pięciu gmin powiatu, przechowywanymi w gnieźnieńskim Oddziale Archiwum (wyniki przeprowadzonej przez pracowników tegoż kwerendy dotyczącej tego tematu uczniowie otrzymali w formie skanów i kserokopii jako materiały źródłowe). Następnie, w drugim etapie realizacji projektu, uczestnicy odbyli wyjazd studyjny do Archiwum Państwowego w Poznaniu. Tam mieli możliwość wysłuchania prelekcji na temat II wojny światowej w Kraju Warty oraz zwiedzenia instytucji. Najważniejszą, trzecią część projektu stanowiło zebranie przez młodzież nadal istniejących, a nieznanych szerzej źródeł i publiczne ich zaprezentowanie. Formę prezentacji wybrały samodzielnie drużyny. Były to zrealizowane przez nich filmy, wywiady ze świadkami wydarzeń i prezentacje multimedialne uzupełniane referatami. W projekcie udział brało 20 uczniów.

Specyficzny rodzaj zajęć przygotowali pracownicy Archiwum w Poznaniu i w Oddziale w Gnieźnie dla uczniów realizujących projekt *Cyfrowa Dziecięca Encyklopedia Wielkopolan*. Podczas spotkań i prelekcji wyjaśniano młodzieży zasady poszukiwania materiałów źródłowych w archiwach oraz informowano, jakie materiały do swojej pracy mogą znaleźć w zasobie naszego Archiwum. Następnie pod swoim i nauczycieli nadzorem proponowano im pracę z wyselekcjonowanymi specjalnie na ich potrzeby źródłami.

Inną formą aktywności Archiwum jest działalność na rzecz miejscowego środowiska konserwatorów. W 2014 r. zorganizowano konferencję w ramach Forum Wielkopolskich Konserwatorów Papieru i Skóry, których organizatorem był dr Przemysław Wojciechowski.

X Forum odbyło się w gmachu Archiwum Archidiecezjalnego w Poznaniu 5 grudnia 2014 r., a zatytułowane było *Opracowanie i konserwacja ksiąg konsystorskich z początku XV w. z Archiwum Archidiecezjalnego w Poznaniu*. Program obejmował m.in.: wystąpienie metropolity poznańskiego abp Stanisława Gądeckiego; wykład prof. Tomasza Jurka (IH PAN Poznań) pt. *Średniowieczny konsystorz poznański i jego księgi*; wystąpienie dr Magdaleny Biniś-Szkopek

(Biblioteka Kórnicka PAN/ Instytut Historii UAM w Poznaniu) dotyczące projektu *Opracowanie i konserwacja zbiorów Archiwum Archidiecezji Poznańskiej: księgi konsystorza poznańskiego (1403-1420 r.)*, realizowanego w ramach programu Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego, Dziedzictwo kulturowe – priorytet 6: Ochrona i cyfryzacja dziedzictwa kulturowego; wystąpienie mgr Katarzyny Wawrzyniak-Łukaszewicz (Pracownia Konserwacji Dziel Sztuki – Gostyń) pt. *Konserwacja ksiąg konsystorza poznańskiego z lat 1403-1420 – etapy prac, metodyka działania, końcowy efekt*; relacje z konferencji konserwatorskich, które odbyły się w 2014 r., sporządzone przez mgr Marzenę Szczerkowską (Verso Pracownia Konserwacji Zabytków w Gnieźnie); wystąpienie Szymona Ignatowicza (Firma ANOXIA) pt. *Dezynsekcja przedmiotów metodą beztlenową z zastosowaniem urządzenia Veloxly*.

5. Działalność naukowa

W Archiwum zorganizowano pięć zebrań naukowych, podczas których referaty wygłosili: Hanna Staszewska, *Problematyka zespołu archiwalnego w podręcznikach archiwalnych okresu II Rzeczypospolitej*; Przemysław Wojciechowski, *Czynniki mikrobiologiczne w archiwach i bibliotekach zagrażające zbiorom i ludziom*; Stanisław Jankowiak, *Wyjazdy Niemców z Wielkopolski i ich konsekwencje*; Hanna Staszewska, *Zespół archiwalny w teorii i praktyce archiwów państwowych w II RP*; Michał Serdyński, *Materiały audiowizualne w Archiwum Państwowym w Poznaniu*.

Indywidualnie pracownicy Archiwum brali udział w następujących sesjach i konferencjach naukowych z referatami:

- w sesjach i konferencjach międzynarodowych:

- *Archiwa prywatne i rodzinne* – konferencja Zakładu Archiwistyki IH UAM w Poznaniu, Naczelnej Dyrekcji Archiwów Państwowych Stowarzyszenia Archiwistów Polskich i Archiwum Państwowego w Poznaniu;
- Krzysztof Strykowski, *Kanadyjskie inicjatywy zachowania i zabezpieczenia dokumentacji prywatnej*;
- Elżbieta Rogal, *Archiwa rodzinne w zasobie Archiwum Państwowego w Poznaniu*;
- *Wielka wojna – w stulecie wybuchu* – konferencja zorganizowana w Łodzi;
- Marek Szczepaniak, Grażyna Tyrchan, *Wielka wojna z lokalnej perspektywy. Przekaz źródłowy kronik szkolnych z przygranicznych terenów Prowincji Poznańskiej*;

- w sesjach i konferencjach krajowych:

- *Pieniądz i banki w Małopolsce* – konferencja IH UAM w Poznaniu, Muzeum Narodowego w Poznaniu i Archiwum Państwowego w Poznaniu;
- *Krok ku wolności 2 wybory czerwcowe 1989 roku* – konferencja IH UAM w Poznaniu i Archiwum Państwowego w Poznaniu;

Henryk Krystek, *Archiwa a gospodarka wolnorynkowa, czyli jak utrwalić nową rzeczywistość?*

• **VIII Zjazd IFAR:**

Hanna Staszewska, *Od archiwariusza do archiwisty cyfrowego, czyli kim jesteśmy i dokąd zmierzamy?*

Ponadto pracownicy Archiwum brali udział jako słuchacze w wielu innych (ponad 20) konferencjach i sympozjach międzynarodowych, krajowych i regionalnych, których przedmiotem były m.in. zagadnienia z historii, archiwistyki i kartografii.

Archiwum opublikowało:

- **opracowania zwarte:**

- Krzysztof Strykowski, *Armii w darze. Uroczystość przekazania broni ze zbiórki Funduszu Obrony narodowej w Nowym Tomysłu 10 lipca 1938 roku w materiałach Archiwum Państwowego w Poznaniu*, Poznań 2014, ss. 113;

- **publikacje czasopiśmiennicze:**

- „Przegląd Archiwalno-Historyczny”, oprac. zbiorowe, t. I, Poznań 2014.

Pracownicy Archiwum opublikowali:

- Henryk Krystek

Sprawozdanie z działalności Archiwum Państwowego w Poznaniu za rok 2013, „Przegląd Archiwalno-Historyczny” 2014, nr 1, s. 283-310.

- Monika Proniewicz

XXVII Ogólnopolska Konferencja Historyków Kartografii, pt. „Dawne mapy jako źródła w badaniach geograficznych i historycznych”, Lublin 19-21 września 2013 r. [sprawozdanie], „Przegląd Archiwalno-Historyczny” 2014, nr 1, s. 253-260.

- Elżbieta Rogal

Irena Radtke (1923-2014), „Przegląd Archiwalno-Historyczny” 2014, nr 1, s. 311-312;

Wystawa w Archiwum Państwowym w Poznaniu „Wielka wojna” (w 100-lecie wybuchu I wojny światowej), 28 czerwca-30 października 2014 r. [omówienie], „Przegląd Archiwalno-Historyczny” 2014, nr 1, s. 278-279.

- Piotr Rybczyński

Zarys dziejów sądów w Koninie na tle sądownictwa kraju do 1975 roku, „Rocznik Koniński” 2014, t. 18.

- Michał Serdyński

Konferencja „Ocean wszechrzeczy... w spuściznach ludzi nauki i kultury”, Kraków, 13 czerwca 2014 r. [sprawozdanie], „Przegląd Archiwalno-Historyczny” 2014, nr 1, s. 275-277;

Konferencja „Nowe funkcje archiwów” Poznań, 24-25 października 2013 r. [sprawozdanie], „Przegląd Archiwalno-Historyczny” 2014, nr 1, s. 268-273.

- Hanna Staszewska
Archiwa rodzinne. Zostań rodzinnym archiwistą, wyd. NDAP, Warszawa 2013, ss. 136 [omówienie], „Przegląd Archiwalno-Historyczny” 2014, nr 1, s. 244-245;
Problem porządkowania archiwaliów w pracach Rady Archiwalnej w II Rzeczypospolitej, „Archiwista Polski” 2014, nr 4(76), s. 29-37;
Sprawozdanie ze spotkania dotyczącego Zintegrowanego Systemu Informacji Archiwalnej (ZoSIA) z przedstawicielami wyższych uczelni, Warszawa, 13 września 2014 r. [sprawozdanie], „Archiwista Polski” 2014, nr 4(76), s. 99-101;
Konferencja „Nowe funkcje archiwów” Poznań, 24-25 października 2013 r. [sprawozdanie], „Przegląd Archiwalno-Historyczny” 2014, nr 1, s. 268-273.
- Krzysztof Strykowski
Własność archiwaliów – obce i polskie przypadki oraz próby ich rozwiązania (zasada pertynencji terytorialnej i jej zastosowanie), w: Dom otwarty/Dom zamknięty? Lekcja pogranicza. Europa Środkowo-Wschodnia (XX/XXI w.), pod red. B. Górczyńskiej-Przybyłowicz, S. Jankowiaka, I. Skórzyńskiej, K. Strykowskiego, A. Wachowiak, Poznań 2014, s. 39-62;
- Jerzy Bogdanowicz, Krzysztof Strykowski
Obóz Pracy Ministerstwa Bezpieczeństwa Publicznego w Lesznie-Gronowie (1945-1950), w: Leszno-Gronowo. Obóz, o którym nikt nie chciał pamiętać, red. Jerzy Bogdanowicz, Krzysztof Strykowski Leszno 2014, s. 103-129;
O archiwach polskich i ich zasobie, „Studia Historica Slavo-Germanica Seria nowa – Monografie”, t. I, Dom Otwarty/Dom zamknięty? Pogranicza wobec różnicy, Poznań 2014, s. 37-45.
- Marek Szczepaniak
Dzieje rzeki Srawy na podstawie archiwalnych materiałów źródłowych, w: Miasto trzech kultur, pod red. G. Kucharskiego, Gniezno 2014, s. 79-99;
Źródła archiwalne i materiały historyczne do dziejów powstania wielkopolskiego przechowywane w Archiwum Państwowym w Poznaniu Oddział w Gnieźnie i w Izbie Tradycji Gimnazjum nr 2 w Gnieźnie, w: Ziemia Gnieźnieńska w powstaniu wielkopolskim 1918-1919, pod red. G. Kucharskiego, Gniezno 2014, s. 157-165.
- Przemysław Wojciechowski
Dezynfekcja i dezynsekcja materiałów archiwalnych – dawniej, dziś i w najbliższej przyszłości, w: Przeszłość Kościoła w archiwach Pomorza Zachodniego, red. T. Ceynowa, Koszalin 2014, s. 145-152.
- Katarzyna Zielińska
Zatrzymać przeszłość – dogonić przyszłość. Pamiętnik VI Powszechnego Zjazdu Archiwistów Polskich. Wrocław 5-7 września 2012 r., red. W. Chorążyczewski, K. Strykowski, Warszawa 2013, ss. 539 [omówienie], „Przegląd Archiwalno-Historyczny” 2014, nr 1, s. 246-253.

Pracownicy Archiwum byli aktywni w centralnych komisjach i zespołach międzyarchiwalnych: Henryk Krystek w Komitecie Sterującym pracami nad zintegrowanym systemem informacji archiwalnej w archiwach państwowych, Krzysztof Strykowski w Radzie Redakcyjnej „Archeionu”, Tadeusz Grabarz w zespole ds. wspierania archiwów państwowych i NDAP w kwestiach z zakresu opracowywania i opiniowania projektów przepisów kancelaryjnych i archiwalnych oraz w zespole ds. rozmieszczenia zasobu archiwalnego w archiwach państwowych, Elżbieta Rogal w radzie ds. informatyzacji i digitalizacji oraz w zespole naukowym ds. opracowania materiałów archiwalnych w archiwach państwowych a także w Centralnej Komisji Metodycznej, Hanna Staszewska w zespole naukowym ds. analizy i kierunków nowelizacji wskazówek metodycznych NDAP oraz zespole naukowym ds. opracowania wskazówek metodycznych dotyczących opracowania indeksów.

Udzielali się również w stowarzyszeniach naukowych i kulturalnych: Henryk Krystek jako przewodniczący Głównej Komisji Rewizyjnej Stowarzyszenia Archiwistów Polskich, Jolanta Niezborala jako zastępca przewodniczącego Zarządu Oddziału SAP w Poznaniu, Stefan Olejniczak jako członek Głównej Komisji Rewizyjnej SAP oraz zastępca przewodniczącego Stowarzyszenia Societas Archivi Posnaniensis, Elżbieta Rogal jako skarbnik Oddziału SAP w Poznaniu, Piotr Rybczyński jako przewodniczący Towarzystwa Przyjaciół Konina oraz przewodniczący Koła Przyjaciół Miejskiej Biblioteki Publicznej w Koninie, Krzysztof Strykowski jako zastępca przewodniczącego Zarządu Głównego SAP.

Infrastruktura

W okresie sprawozdawczym w niewielkim zakresie zostały przeprowadzone prace remontowo-modernizacyjne w centrali w Poznaniu oraz w Pile. W Oddziale w Pile przeprowadzono prace dekararskie sprowadzające się do wstawienia papy na pasach podrynnowych na całej długości i po obu stronach budynku. Z kolei w Poznaniu w budynku głównym, oprócz modernizacji sieci oświetleniowej na wybranych odcinkach korytarzy na I i II piętrze, rozbudowano system wczesnego wykrywania pożaru (I piętro), a także rozbudowano system kontroli dostępu do 5 magazynów usytuowanych na I i II piętrze. Dodatkowo w magazynach przy ul. Stawnej zamontowano bezprzewodowy system alarmowy. Dzięki tym działaniom na przyzwoitym poziomie udało się utrzymać stan infrastruktury, a warunki pracy archiwistów, przechowywania zasobu oraz przyjmowania użytkowników w centrali w Poznaniu oraz wszystkich oddziałach uznać należy za co najmniej dobre. Dalszej ich poprawy można oczekiwać dopiero po zakończeniu inwestycji rozbudowy/ odbudowy gmachu zajmowanego w Poznaniu.

Dobrze eksploatowany był posiadany przez Archiwum sprzęt komputerowy. Z zadowoleniem odnotować należy systematyczny wzrost liczby i jakości tego sprzętu. W okresie sprawozdawczym zakupiono kolejnych 12 zesta-

wów komputerowych oraz 2 drukarki laserowe i 1 urządzenie wielofunkcyjne, a także urządzenie do masowego przechowywania danych (27 TB). W efekcie powyższych działań należy podkreślić, iż wyposażenie placówki w sprzęt komputerowy jest na zadowalającym poziomie.

W roku sprawozdawczym czynione były zabiegi na rzecz uruchomienia inwestycji, tj. rozbudowy gmachu głównego w Poznaniu poprzez odbudowę skrzydła północnego. W latach ubiegłych (od 2008 r.) została przygotowana wstępna dokumentacja oraz przeprowadzone niezbędne prace geologiczne. W 2013 r. Rada Miasta Poznania uchwaliła jednogłośnie miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego Archiwum Państwowe w Poznaniu. Tak więc tylko brak środków finansowych wstrzymuje obecnie rozpoczęcie rozbudowy. Planowana rozbudowa gmachu Archiwum w Poznaniu była pierwotnie zakwalifikowana do sfinansowania z Mechanizmu Finansowego EOG. Jednak przedłużający się proces zmiany miejscowego planu zagospodarowania dla Archiwum w Poznaniu uniemożliwił dotrzymanie terminów związanych z przygotowaniem wymaganej dokumentacji w związku z naborem wniosków do EOG. Mając powyższe na uwadze, została podjęta decyzja, aby Archiwum Poznańskie ubiegało się o dofinansowanie z Wielkopolskiego Regionalnego Programu Operacyjnego w nowej perspektywie 2014-2020. Z tego powodu Archiwum, w konsultacji z NDAP, zgłosiło w wymaganym terminie uwagi do Projektu Wielkopolskiego Regionalnego Programu Operacyjnego na lata 2014-2020, oczekując, iż zostaną one uwzględnione w ostatecznej redakcji WRPO. Jednak ogłoszony pod koniec 2014 r. tekst WRPO, zatwierdzony przez Komisję Europejską, w zasadzie wyklucza możliwość skorzystania ze środków wyżej wymienionego programu, gdyż zakłada ewentualne dofinansowanie inwestycji związanych z rozbudową obiektów dziedzictwa kulturowego tylko do sumy 5 mln zł, zamiast zapowiadanej równowartości 5 mln EUR. W związku z powyższym oraz na podstawie konsultacji przeprowadzonych przez NDAP w Ministerstwie Kultury i Dziedzictwa Narodowego postanowiono ubiegać się o dofinansowanie z Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko w nowej perspektywie 2014-2020. W tym celu został opracowany Program Funkcjonalno-Użytkowy na przebudowę i rozbudowę budynku głównego Archiwum, który został przekazany do zaopiniowania do NDAP. Po jego ewentualnych korektach i uzupełnieniach będzie on podstawą ogłoszenia przetargu na opracowanie pełnej dokumentacji projektowo-kosztorysowej, która z kolei jest konieczna do uzyskania pozwolenia na budowę oraz do złożenia wniosku do POiŚ. Oprócz powyższych działań prowadzone będą prace związane z przygotowaniem przez wyspecjalizowaną jednostkę, Studium Wykonalności, a następnie wniosku aplikacyjnego do POiŚ. Zakładając optymistyczny rozwój wydarzeń, inwestycja rozbudowy gmachu głównego Archiwum mogłaby się rozpocząć najwcześniej w 2016 r. i zostać zrealizowana w cyklu trzyletnim, czyli do końca 2019 r.

Rok 2014 dla wszystkich dziedzin pracy archiwalnej uznać można za korzystny i obfitujący w wydarzenia, dzięki którym Archiwum potwierdziło swoją obecność w życiu społecznym, naukowym oraz kulturalnym Wielkopolski i Poznania.

Współpraca z różnymi jednostkami organizacyjnymi i urzędami pozwalała na sprawne przeprowadzenie i ułatwienie rozwiązywania wielu spraw istotnych dla dobra placówki oraz przechowywanych w jej zasobie materiałów archiwalnych. Przyczynia się ona również do budowania jak najlepszego obrazu placówki w Poznaniu oraz regionie.

Henryk Krystek (Poznań)

Digitalizacja. Trudny wybór – kwaśny papier czy zabójcze technologie¹

Od paru dekad przeżywamy „szok informatyczny”, jednak nie w tej wersji, jaką przed wieloma laty przedstawił nam autor *Szoku przyszości*, Alvin Toffler. Wywołała go zakrojona na szeroką skalę digitalizacja zbiorów bibliotecznych i archiwalnych. Powstały platformy cyfrowe, które udostępniają nam już nie setki, tysiące, ale miliony źródeł zapisanych jako pliki tekstowe, audio i wideo (także łączone) w różnych formatach. Te kilkadziesiąt lat, które minęło od chwili pojawienia się Internetu, a przede wszystkim bibliotek cyfrowych w jego przestrzeni wirtualnej, wskazuje na wielki postęp, jaki przeżywa nauka na całym świecie. Dostrzegamy, jak zmienia się dostęp do wiedzy. Jak zadziwia nas ten cały zasób wiedzy, który jest nam dostępny po wpisaniu hasła do wyszukiwarki i paru kliknięciach w klawisz myszki.

Mieszkam w Koninie. Nie potrzebuję więc jechać do Poznania, aby dotrzeć do unikalnych wydawnictw publikacji źródłowych lub do skanów archiwalnych materiałów rękopiśmiennych. Jednakże jest jeden problem. W trzech bibliotekach (uczelnianej, pedagogicznej, miejskiej) – poza jedną – nie ma dostępu do zasobów polskich bibliotek cyfrowych, gdyż w komputerach w pracowniach internetowych nie zainstalowano wtyczki umożliwiającej korzystanie z bibliotek cyfrowych udostępniających książki w formacie .djvu. Mamy więc do czynienia nie tylko z wykluczeniem społecznym, ale i ze świadomym wykluczeniem.

Kiedy powstawały polskie biblioteki cyfrowe, systemem operacyjnym był Windows, stopniowo wypierający DOS, w wersjach, których już nie ma na rynku, i wersjach, których nie da się zainstalować na najnowszych świetnie wyposażonych komputerach. Tu jawi się kolejny problem, który umow-

¹ Tekst napisany jako refleksja lektury artykułu Rafała Drzewieckiego, *Generacja delete*, „Dziennik Gazeta Prawna” 2015, nr 60 z 27-29 marca, s. A18-A19.